

BASISONDERWIJS

WAT DOEN WE WEL EN WAT DOEN WE NIET?

TRENDS OF TRADITIE?

Waarom kiezen wij ervoor om sommige activiteiten op te nemen in het programma van de lessen bewegingsonderwijs en waarom bieden we andere activiteiten niet aan? Welke overwegingen spelen een rol?

Welke selectiecriteria hebben we bij de keuze van activiteiten? Marco van Berkel doet verslag van een workshop op de studiedag 'Perspectieven op het leren bewegen'. Door: Marco van Berkel

Vakleerkrachten hebben allemaal hun eigen voorkeuren voor activiteiten. Aan de ene kant zijn dit activiteiten die ze zelf aardig of interessant vinden, aan de andere kant zijn dit activiteiten die de kinderen erg waarderen. Vooral als je weinig contact hebt met vakcollega's (omdat je niet bij een netwerk of vakgroep bent aangesloten) over wat je doet en hoe je dit doet ontstaat de neiging om op basis van individuele overwegingen een selectie aan te brengen in de aan te bieden bewegingsactiviteiten. Dit is een proces waaraan iedereen onderhevig is, waaraan je vrijwel niet ontkomt. Natuurlijk moet er geselecteerd worden, want er is zo veel mogelijk dat niet alles gedaan kan worden. De bedoeling van dit artikel is de willekeur te verminderen bij de selectie van bewegingsactiviteiten. Want waarom zouden kinderen van twee naast elkaar gelegen scholen op de ene school bijna geen bewegen op muziek krijgen en op de andere school bijna geen stoepsporten?

WAT DOEN WE ALLEMAAL NIET?

Op een behoorlijk aantal scholen wordt weinig of helemaal niet aan bewegen op muziek gedaan. Op de studiedag werd mijn idee bevestigd door de daar aanwezige vakleerkrachten. Degenen die bewegen op muziek bijna niet aanbieden zijn veelal mannelijke vakleerkrachten. Bij stoeien was het iets minder uitgesproken, maar in één groep waren het voornamelijk vrouwelijke vakleerkrachten die weinig stoepsporten aanboden. Daarnaast was de lijst met activiteiten die niet aangeboden werden erg uitgebreid, maar hier waren de verschillen tussen de leerkrachten enorm. Een selectieve opsomming van door individuele leerkrachten genoemde activiteiten die o.a. niet aangeboden worden:

- trefbal (niet iedereen actief)
- bokspringen (te gevaarlijk)
- skateboarden (zelf niet deskundig genoeg)
- springen met reutherplank (afzet altijd minimaal)
- touwklimmen (te moeilijk voor de meeste kinderen)
- sportspelen (kinderen willen te snel de officiële regels)
- tennis/beachbal (geen budget voor die materialen)
- voetballen (te moeilijk om aan te leren in beperkt aantal lessen).

Er ontstond veel discussie over de argumenten om activiteiten

niet aan te bieden. Als je zegt dat je geen budget hebt voor beachbalplankjes of een geluidsinstallatie is er onmiddellijk iemand die zegt dat je ook een brug minder kunt vernieuwen, alleen minitramps kunt nemen en geen reutherplanken meer enzovoort. Kortom, dit is ook een kwestie van prioriteiten. Iemand die aangaf dat hij niet deskundig genoeg is om skateboarden of bewegen op muziek te geven, werd onmiddellijk aangesproken op de nascholing van de laatste jaren.

BESLISSHEMA

Om enige structuur te krijgen in de overwegingen bij de selectie van activiteiten hebben we in de workshop nagedacht over de lijn van fundamentele keuzes naar keuzes op minder fundamenteel niveau. Op grond van deze lijn kun je een beslisschema maken waarin keuzes die na elkaar gemaakt worden in een goede verhouding tot elkaar staan. Ik ga er vanuit dat fundamentele keuzes eerst gemaakt dienen te worden en dan de minder fundamentele.

Beslissingsniveau	Opvattingen	Consequenties
1	Kern van het vak Doelstelling(en)	Gebieden Centraal probleem
2	Leren van kinderen Methodiek	Doorgaande lijnen binnen gebieden
3	Belangen van deelnemers	Niveau van aanbieden Regels
4	Rol van leerkracht Groepsprocessen	Werkwijzen en werkvormen

Op het eerste niveau worden keuzes gemaakt met betrekking tot de kern van het vak en de beoogde doelstellingen. Als iemand de kern van het vak 'gezondheid en conditie' vindt, en kiest voor basisconditie en het vergroten van het hartminuutvolume als doelstelling, dan krijg je, als je consequent bent, gebieden als

- duurloopvermogen
- sprintvermogen
- armkracht.

Dit is een logisch gevolg van de keuze voor de doelstelling voor het vakgebied.

FOTO: HANS DIJKHOFF

Marco van Berkel

Er kan ook gekozen worden voor de doelstelling 'introductie in de sportcultuur'. Het logisch gevolg hiervan is dat er dan een indeling van gebieden komt die is gebaseerd op de sporten die de kinderen en eventueel de volwassenen bedrijven. Dan krijg je dus turnen, voetbal, korfbal, judo, tafeltennis, misschien dansen, enzovoort.

In de kerndoelen basisonderwijs en in het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* voor de basisschool is gekozen voor de doelstelling 'introductie in de bewegingscultuur'. Als gevolg daarvan zijn allerlei bewegingsactiviteiten uit de sportcultuur en wat er op straat, op pleinen, in buurthuizen, op het strand enz. wordt gedaan opnieuw geordend tot leerlijnen met een overeenkomstig bewegingsprobleem.

METHODIEK

Het tweede beslissingsniveau betreft het leren van de kinderen en de opvattingen over methodiek. Mijn opvatting over het leren van kinderen is dat leren in sprongen plaatsvindt. Kinderen nemen deel aan bewegingsactiviteiten gedurende een tijdje op min of meer hetzelfde niveau. Soms lukt het wat beter, de andere keer gaat het wat minder. Na enige tijd is echter het geleerde zo stabiel geworden dat het mogelijk is om complexere activiteiten aan te kunnen. Dan wordt er een sprong gemaakt. In die leerperiode maakt het voor de kinderen niet veel uit of de activiteit een heel klein beetje moeilijker of makkelijker is dan voorgaande activiteiten, als het maar voldoende uitdagend is. Door lang stil te staan bij activiteiten op ongeveer hetzelfde niveau leren de kinderen verschillende aspecten van die activiteiten, zoals de verschillende functies, verschillende leermogelijkheden, maar ook vaardigheden als hulpverlening en elkaar coachen. Activiteiten hoeven daarom

niet meer in een erg gedetailleerde opeenvolgende reeks vastgelegd te worden van makkelijk naar moeilijk, zoals oude methodiekboeken aangaven. De meeste vakleerkrachten hebben een impliciete opvatting over methodiek en het leren van de kinderen, maar iedereen maakt hier wel keuzes in als hij vervolgvacaties kiest naar aanleiding van een les.

BELANGEN VAN DEELNEMERS

Op het derde beslissingsniveau gaat het om opvattingen over de belangen van de deelnemers. Als je iedereen in de les evenveel aandacht wilt geven, maak je andere keuzes dan wanneer je de kinderen die meer aandacht nodig hebben ook meer aandacht geeft. Wil je vooral dat de minder goede bewegers wat leren zodat ze plezier in het bewegen krijgen, dan kies je andere activiteiten en een ander niveau van aanbieden dan wanneer je hoopt dat 10% van de kinderen door jouw lessen doorstroomt richting de topsport. Op dit niveau kunnen ideeën over gezondheid ook weer een rol spelen. Het belang van de (meeste) deelnemers is ook om een actieve, intensieve les te hebben en niet om lang aan de kant te zitten en te wachten in zo'n koude ruimte. Overigens speelt intensiteit daar een heel andere rol dan op het eerste beslissingsniveau. Je hebt daar allereerst de gebieden bepaald en de activiteiten die je aan wilt bieden en daarbinnen zoek je naar mogelijkheden om het zo actief mogelijk te maken.

GROEPSPROCESSEN EN ROL VAN LEERKRACHT

Het vierde beslissingsniveau betreft opvattingen over groepsprocessen en de rol van de leerkracht. Kunnen kinderen goed en effectief van elkaar leren of hebben ze voortdurend een deskundige (leerkracht) nodig? Als je vindt dat kinderen ook van elkaar kunnen leren zijn de werkwijzen 'werken in groepen' en 'individueel werken' geschikt. Als je vindt dat kinderen vooral leren van de leerkracht is de werkwijze 'klassikaal werken' meer geëigend.

HUIDIGE PRAKTIJK

In de kerndoelen bewegingsonderwijs wordt het eerste beslissingsniveau ingevuld. Daarin staan de gebieden genoemd waarin we kinderen behoren te introduceren. Ook als je daar persoonlijk weinig affiniteit mee hebt, blijft het je taak om kinderen hiermee bekend te maken. Als je vindt dat een gebied niet in het verplichte programma hoort, moet je je mengen in een discussie over de kerndoelen.

De traditionele praktijk kan voor een deel verschuiven doordat binnen de gekozen leerlijnen andere activiteiten de plaats in het programma overnemen. Dat is geen enkel probleem als bewegend bijna hetzelfde wordt geleerd. Dit is bijvoorbeeld

het geval als iemand trefbalspelen vervangt door jagerbalspelen. Je kunt er ook voor kiezen om trefbal niet meer te spelen met als argument dat het niet voor iedereen intensief genoeg is. Daarna probeer je dan wat aan dit probleem te doen. Enkele traditionele activiteiten zijn in de workshop wat langer besproken.

Ringenzwaaien

De argumenten om ringenzwaaien uit het programma te schrappen waren divers. Allereerst is het een activiteit (of wordt het een activiteit gevonden) die veel kinderen erg moeilijk leren. Bij een aantal kinderen duurt het te lang om zoveel leerwinst te boeken dat ze ringenzwaaien leuk gaan vinden. Daarnaast is het een activiteit waarbij een ongeval (als dat plaatsvindt) meestal ernstig is. Dat houdt ook tegen om de activiteit aan te bieden.

Ook de wijze van aanbieden speelt een rol. Als je dit klassikaal doet is ringenzwaaien weinig intensief en als je het doet tijdens het werken in groepen neemt het zoveel ruimte in dat andere activiteiten in het gedrang komen.

Van een heel andere orde is het volgende argument. Een dragende balk in je plafond is erg duur als je die alleen gebruikt om met de daaraan bevestigde ringen te zwaaien.

En tenslotte is een argument dat je buiten school het ringenzwaaien nog maar zelden tegenkomt. Zowel op speelterreinen als thuis maar ook op de turnvereniging gebeurt het niet zo veel meer.

Aan de andere kant ondersteunt het leren ringenzwaaien wel het leerproces bij touw- en trapezozwaaien en bij schommelen. De prijs van de draagbalk moet je ook bekijken in relatie met de andere zwaaivormen en schommelen voor zover dat aan dezelfde balk plaatsvindt.

En wat te denken van misschien wel het belangrijkste argument: de leerwinst die kinderen boeken is ook erg afhankelijk van de kwaliteit van het onderwijs. Dit argument geldt boven alles.

Basketbal

Basketbal wordt in het voortgezet onderwijs erg veel gegeven, maar de basketbalverenigingen groeien niet. Langzamerhand komt het ook steeds meer in het basisonderwijs. Zijn de basketbalregels de handigste regels om kinderen te leren samenspelen of kun je daarvoor beter korfbalregels nemen? Moet basketbal dan wel zo'n prominente plaats in het curriculum hebben?

Argumenten voor het aanbieden van basketbal zijn bijvoorbeeld dat kinderen wel veel basketballen op speelpleinen en dat met enkele aanpassingen in de regels (niet of beperkt dribbelen en kleinere aantallen) het nog steeds een betekenisvolle activiteit is voor kinderen; ook naast korfbal.

Dievensprong

De dievensprong werd als voorbeeld gebruikt voor allerlei eenmalige activiteiten (activiteiten die vrijwel niet uitbouwbaar zijn). Als de kinderen de activiteit beheersen, ga je niet door met hetzelfde bewegingsprobleem. Voor enkele vakleer-

krachten is de steile wand (klimmen met behulp van een touw tegen de dikke mat omhoog) een zo'n activiteit. Voor anderen zijn blind lijnbal (lijnbal over een dikke mat waardoor de bal als verrassing ineens over de mat komt) en spiontkkertje (tikker weet niet wie de verlosser is) zulke beperkt uitbouwbare activiteiten. Bijna alle vakleerkrachten geven activiteiten met een beperkte uitbouwbaarheid een heel kleine plaats in het programma of helemaal geen plaats, omdat er meer dan genoeg boeiende, uitdagende, relevante en wel uitbouwbaar activiteiten te bedenken zijn. De vakleerkracht die deze activiteiten toch nog geeft, doet dit vooral om eens echt iets anders aan te bieden. Meer voor de sfeer in de klas dan om de leerresultaten die je ermee nastreeft.

TRENDS

Nieuwe activiteiten als skaten, skateboarden, glijden, acrobatiek, jongleren met Chinese bordjes en met ballen, fietsen op een eenwieler enz. krijgen een plaats als het aan drie voorwaarden voldoet. Allereerst moet je het in de les zo aan kunnen bieden dat alle kinderen mee kunnen doen. Door de aanpassing van de materialen of de opstellingen en de regels kunnen de kinderen van deze leeftijd met al hun verschillende niveaus goed en veilig deelnemen aan de activiteit. Ten tweede moeten de kinderen gedurende langere tijd iets kunnen leren rond dit bewegingsprobleem. In het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* is ervoor gekozen om alleen leerlijnen op te nemen die in minimaal vier klassen aangeboden kunnen worden. Ten derde behoren de nieuwe activiteiten voldoende betekenis te hebben of te krijgen. Naar mijn idee hebben de vereenvoudigde oefeningen ter voorbereiding op bijvoorbeeld voltigere voor de kinderen te weinig betekenis om er wat aan te beleven. Het lijkt mij ook de vraag of de kinderen die beleving snel zullen krijgen als het goed aangeboden wordt.

Activiteiten waarvan je nog geen idee hebt hoelang het uitbouwbaar is en hoe snel het voor veel kinderen betekenisvol kan zijn, kunnen in de planning eerst een paar keer uitgeprobeerd worden in de vrije ruimte. De vakleerkracht heeft dan vooral de bedoeling om te beoordelen hoe waardevol de activiteit is en daardoor een meer vaste plek in het programma verdient. Voor de kinderen is het aardig dat de leerkracht in de les ook iets doet wat 'zij net ontdekt hebben'.

Bronnen

- 1 Berkel, M van e.a. - *Perspectieven op bewegen*, Publicatiefonds 't WEB, Nijverdal, 2005.
- 2 Bosman, M en Hoeboer, J. - *De bouwstenen van het turnen op school*, GrafiSelect, Haaksbergen, 2006.
- 3 Mooij, C. e.a. - *Basisdocument Bewegingsonderwijs*, Jan Luijting Fonds, Zeist, 2004.
- 4 Stegeman, H. - 'Bewegingsonderwijs: belang, bedoeling en bevindingen' in *Lichamelijke Opvoeding*, 2007 nr. 1.

CORRESPONDENTIE: m.c.van.berkel@hva.nl